

UDK: 373.3

Izvorni znanstveni članak

Primljeno: 28. 8. 2008.

POVEZANOST SITUACIJSKE ANKSIOZNOSTI S BROJEM OPRAVDANIH IZOSTANAKA I ŠKOLSKIM USPJEHOM UČENIKA OSNOVNE ŠKOLE

Tea Pahić, dipl. psihologinja, stručna suradnica

I. osnovna škola Varaždin

Sažetak *Cilj istraživanja bio je utvrđivanje razlike u intenzitetu situacijske anksioznosti kod učenika četvrtog, petog i šestog razreda s obzirom na dob i spol učenika te utvrđivanje povezanosti anksioznosti s brojem izostanaka i školskim uspjehom. Istraživanje je provedeno na uzorku od 203 učenika jedne varaždinske osnovne škole. Rezultati mjerenja upozoravaju na značajno povišenu anksioznost u uvjetima visoke anksioznosti i na glavni efekt dobi za oba nastavna uvjeta. Učenici četvrtog razreda iskazuju najmanji intenzitet anksioznosti, a uočava se trend rasta anksioznosti u funkciji dobi. U uvjetima visoke anksioznosti djevojčice iskazuju značajno veći intenzitet anksioznosti od dječaka. Dobivena je niska pozitivna povezanost između broja opravdanih izostanaka i intenziteta situacijske anksioznosti, dok povezanost situacijske anksioznosti sa školskim uspjehom nije potvrđena.*

Ključne riječi: *situacijska anksioznost, ispitna anksioznost, spolne razlike, dobne razlike, izostanci s nastave, školski uspjeh.*

Uvod

Škola je okruženje koje uz obitelj zauzima središnje mjesto okupacije djeteta otkada ono krene u prvi razred pa sve do završetka njegova školovanja. Naime, odgojno-obrazovni nazivnik koji škola s pravom nosi, ima jednu od ključnih uloga u formiranju ličnosti djeteta te poslije odrasle osobe. Stoga se djetetovi doživljaji škole, njegove misli i osjećaji koje veže uz nju te, što je još važnije, doživljaji sebe u takvom okruženju stavljaju u središte važnosti. *Školski pojam o sebi* uključuje dječju percepciju njihovih školskih sposobnosti (Vasta i sur.,

1997.), odnosno percepciju akademskog postignuća te samovrjednovanje sebe u socijalnom školskom okruženju. Ako se dijete vidi kompetentno na akademskom i socijalnom planu, ono sebe doživljava pozitivno, zadovoljno je, što pozitivno utječe na razvitak njegova samopoštovanja. S druge strane negativna percepcija sebe na jednom ili drugom planu izazvat će negativne osjećaje, nezadovoljstvo, loše raspoloženje. Trajnost takvog samopoimanja rezultira internalizacijom tjeskobnog kognitivnog stila, formiranjem neadekvatnog *pojma o sebi*, a često i depresijom. Tjeskobi, odnosno anksioznosti, valja stoga pripisati jednu od primarnih uzročnosti u formiranju negativnog ja-osjećaja, a poslije i razvitka određenih poremećaja. O čemu je zapravo riječ?

U školi, kao i u ostalim domenama ljudskog življenja, postoje određene norme, pravila i kriteriji koje valja zadovoljiti. Različitim oblicima ispitivanja provjerava se uspješnost svladavanja određenog materijala na temelju kojega se nastoji selektirati pojedinca, učenika, na ljestvici postignuća. Ne ulazeći u opravdanost i nedostatke takvog sustava, što i nije zanimanje ovoga rada, navedeno posljedično ima kauzalnu ulogu u nastanku anksioznosti. U ovome slučaju riječ je o takozvanoj trenutačnoj ili specifično *ispitnoj anksioznosti*. Tobias (1985.; prema Arambašić, 1988.) definira ispitnu anksioznost kao anksioznost izazvanu evaluativnom situacijom, posebice primjenom testova u školskoj situaciji. Prema Spielbergerovoj koncepciji anksioznosti ispitna se anksioznost javlja kao stanje ili kao osobina ličnosti. Kao stanje je situacijski određena: to je prolazno emocionalno stanje koje se javlja kada pojedinac percipira stvarne i/ili zamišljene podražaje kao prijeteće ili opasne te na njih reagira zabrinutosti i aktivacijom autonomnog živčanog sustava. Drugim riječima, interpretacija ispitne situacije kao pozitivne, neutralne ili negativne ključna je za pojavu anksioznosti. Prošla iskustva i naučen obrazac reagiranja u ispitnim ili sličnim evaluativnim situacijama određuju hoće li pojedinac i u aktualnoj situaciji reagirati na sličan način. Anksioznost kao osobina ličnosti relativno je stabilna manifestacija ličnosti koja pozitivno utječe na pojavnost ispitne anksioznosti.

Anksiozna reakcija općenito je ovisna o kognitivnoj emocionalnoj zrelosti djeteta. Prema Piagetu (Vasta i sur., 1997.), oko šeste godine, dakle u operacijskom razdoblju, dijete postiže razinu za efikasnije i fleksibilnije mentalno rasuđivanje. Nove sposobnosti mišljenja i introspekcije s druge strane omogućuju pojavu negativnih anticipacija, povredu samopoštovanja, a to se često manifestira u obliku anksioznosti. I pojavnost ispitne anksioznosti možemo smjestiti u spomenuti okvir, prema nekim pretpostavkama između šeste i petnaeste godine, pri čemu njezin intenzitet raste u funkciji dobi do otprilike osamnaeste godine, kada se stabilizira (Lacković-Grgin, 2000.). Spomenuto razdoblje korelira s razdobljem školovanja te samim time i s najučestalijim situacijama provjera znanja. Naravno, radi boljega razumijevanja fenomen anksioznosti valja promatrati u

djetetovu razvojnom kontekstu. Naime, obitelj, škola i vršnjaci čine jezgru djetetova psihičkog svijeta. Uloga pojedinih čimbenika mijenja se odrastanjem, a javljaju se i novi, no ostajući u kronološkim okvirima djece srednjeg i kasnog djetinjstva te rane adolescentske dobi, uloga spomenutih čimbenika je neprijeporna. Odnos djeteta s njegovom okolinom formira njegov unutarnji psihički svijet te ono usvaja određeni tip reagiranja u pojedinim situacijama. S druge strane, njegove osobine ličnosti određuju i modeliraju strukturu kognitivnih shema na kojima se temelji reakcija na emocionalnom i manifestnom planu. Multiple interakcije osobnosti i utjecaja okoline produciraju obrasce djetetovih reakcija. Tjeskoba i strahovi tako nastaju složenim odnosom djeteta, *učenika*, i njegove okoline, koji se formiraju stvarnim ili potencijalnim vanjskim pritiscima, opasnostima i prijetnjama i/ili unutarnjim zamišljenim prosudbama i asocijacijama. Takva je reakcija praćena pojačanim radom simpatičkog autonomnog sustava (ubrzano disanje, ubrzan rad srca, povišenje tlaka, crvenilo...) te nizom simptoma na ponašajnom i socijalnom planu. Primjerice, učenik s izraženom emocionalnom komponentom koji živi u obiteljskom okruženju stalnih svađa i napetosti roditelja predisponiran je za razvitak tjeskobe koja se može očitovati upravo u obliku ispitne anksioznosti. Neki drugi pak učenik, u čijoj obitelji ne bismo ustanovili disfunkcionalnost, zbog pritisaka u školi od vršnjaka, drugih učenika ili odnosa učitelja može razviti isti oblik problema. Ako intenzitet takvih problema znatnije i trajnije utječe na djetetovo funkcioniranje, može se razviti anksiozni poremećaj. Procjenjuje se da 6—8% djece i adolescenata ima anksiozni poremećaj te je on najčešći poremećaj u djetinstvu (Costello, 1989.; Kashani i Orvaschel, 1988.; McGee i sur., 1990.; prema Davidson i Neale, 1990.), dok Kendall (2000.) navodi da čak 10—20% djece i adolescenata povremeno pati od anksioznosti ili nekog oblika anksioznih simptoma. Tako visoke prevalencije upozoravaju na ozbiljnost problema anksioznosti i ispitne anksioznosti unutar nje te nas na neki način obvezuju na istraživački rad na tome području.

Različite teorije ispitne anksioznosti navode dvije komponente u osnovi ispitne anksiozne reakcije: kognitivnu i emocionalnu. Osoba percipira ispitnu situaciju kao prijeteću, što producira negativne misli, intenzivira zabrinutost i napetost te se na emocionalnoj komponenti očituje strahom. Intenzitet tjeskobe proporcionalan je veličini procjene unutarnje prijetnje i ugroženosti te može biti veći od stvarne vanjske opasnosti. Na ponašajnoj razini to rezultira podbačajem i lošijim uratkom. Visoka ispitna anksioznost interferirajuće djeluje na uspješnost u zadatku. Ona potiče javljanje reakcija koje su relevantne za ispunjenje zadatka uz tendenciju pojave većeg broja pogrešaka i intenziviranja zabrinutosti (Živčić-Bećirević i Rački, 2006.). Većina istraživanja sugerira značajnu povezanost između ispitne anksioznosti i akademskog neuspjeha (Benjamin i sur., 1981.; McKeachie, 1984.; Seipp, 1991.; prema Živčić-Bećirević i Rački, 2006.). U

funkciji ispitne efikasnosti istraživači često raščlanjuju ispitnu anksioznost na kognitivnu i fiziološku, pri čemu je upravo kognitivna značajan negativni prediktor školskog uspjeha. Stariji učenici pritom imaju izraženiju ispitnu anksioznost, dok je s obzirom na spol ona prisutnija i intenzivnija kod djevojčica. Naime, djevojčice su već u razdoblju ranog i srednjeg djetinjstva, a napose u adolescentskoj dobi, usmjerenije na socijalne odnose, efikasnije su u samopromatranju te su posljedično tome sklonije ruminacijama negativnih misli, negativnim anticipacijama budućih događaja i samokritici. Navedeno stoga sugerira veću vjerojatnost pojave ispitne anksioznosti upravo kod njih.

Problemi istraživanja

1. ispitati postoji li razlika u intenzitetu anksioznosti učenika s obzirom na dvije različite nastavne situacije: situacije niskog intenziteta anksioznosti (sat razrednog odjela — SRO) i visokog intenziteta anksioznosti (ispitna situacija) u funkciji spola i dobi;

2. ispitati postoji li povezanost situacijske anksioznosti učenika s brojem opravdanih izostanaka i njihovim školskim uspjehom na kraju godine.

Metoda

Ispitanici

Istraživanje je provedeno među učenicima svih razrednih odjela četvrtog, petog i šestog razreda I. osnovne škole u Varaždinu u dvjema različitim nastavnim situacijama. Provedena analiza temelji se na podacima 203 ispitanika (97 dječaka i 106 djevojčica) koji su bili prisutni u oba mjerenja.

Instrumenti

a) Za ispitivanje anksioznosti primijenjen je *Upitnik anksioznosti kao stanja i osobine ličnosti za djecu STAIC*. Upitnik se sastoji od dviju odvojenih ljestvica za samoprocjenu dvaju odvojenih konstrukata: anksioznosti kao stanja i anksioznosti kao osobine ličnosti, a predviđen je za mjerenje tih konstrukata kod djece od 9 do 12 godina, odnosno učenika četvrtog, petog i šestog razreda. Sukladno potrebama provedenog istraživanja uporabljena je samo ljestvica samoprocjene S-skala upitnika. Autor navedenog upitnika je C. D. Spielberger, a skala je standardizirana na američkoj populaciji. Upitnik je preveden na hrvatski jezik 1998. u izdanju Naklade Slap.

Tablica 1.

PRIKAZ SVIH CROMBACHOVIH ALFA KOEFICIJENATA ZA S-SKALU

	N	Situacija niske anksioznosti Alpha	Situacija visoke anksioznosti Alpha
Dječaci	97	.87	.91
Djevojčice	106	.90	.94
Zajedno	203	.89	.93

b) Školski uspjeh je zaključna ocjena kojom je učenik prošao razred na kraju tekuće školske godine. Raspon ocjena kreće se od 2 do 5, a prosjek iznosi 4,55.

c) Varijablu “broj opravdanih izostanaka” čine svi opravdani izostanci učenika tijekom godine (broj opravdanih izostanaka jednak je broju ukupnih izostanaka učenika). Raspon te varijable kreće se od 0 do 241, a prosječan broj izostanka po učeniku iznosi 39,73.

Rezultati i rasprava

Ispitivanje razlike u intenzitetu anksioznosti učenika u dvjema nastavnim situacijama s obzirom na spol i dob učenika

Mnogobrojna istraživanja govore o povišenoj anksioznosti u situacijama kada su osobe izložene procjenama sposobnosti ili znanja, a rezultati provedenog istraživanja idu u prilog postojanju tih razlika.

Dobiveni rezultati ukazuju na postojanje različitog intenziteta anksioznosti učenika ovisno o nastavnoj situaciji, pri čemu važnu ulogu imaju varijable spola i dobi učenika. Iz usporedbe aritmetičkih sredina intenziteta anksioznosti dviju različitih nastavnih situacija (Tablica 2.) razvidna je razlika između intenziteta anksioznosti na satu razrednog odjela (SRO) i ispitne situacije. Prosječan intenzitet anksioznosti na satu SRO, neovisno o spolu i dobi, iznosi 30,71, dok u ispitnoj situaciji iznosi 35,84 i ta je razlika statistički značajna na razini od 1% ($t = -10,631$, $df = 202$, $p < .01$). Kolmogorov-Smirnov test ukazuje na odstupanje rezultata od normalne raspodjele. Iako odstupaju od normalne raspodjele, navedene distribucije nisu bimodalne niti U-oblika, što prema Petzu (1997.) udovoljava uvjetima za primjenu parametrijske statistike u daljnjoj obradi rezultata. Levenov test jednakosti varijance po skupinama ukazuje na njihovu homogenost.

Dosadašnja istraživanja spolnih i dobnih razlika u intenzitetu situacijske anksioznosti učenika nisu dala dosljedne rezultate. Tako je Spielberger u

Tablica 2.

ARITMETIČKE SREDINE I STANDARDNE DEVIJACIJE UTVRĐENE
NA S-SKALI UPITNIKA STAIC S OBZIROM NA SPOL I DOB ISPITANIKA

S-skala	Dob	Spol	N	M	Sd
Situacija niske anksioznosti (SRO)	4.razred	dječaci	35	29,63	5,286
		devojčice	32	28,34	3,738
		ukupno	67	29,01	4,623
	5.razred	dječaci	32	30,12	6,829
		djevojčice	36	29,53	4,814
		ukupno	68	29,81	5,811
	6.razred	dječaci	30	31,87	4,876
		djevojčice	38	34,42	6,652
		ukupno	68	33,29	6,030
	ukupno	dječaci	97	30,48	5,748
		djevojčice	106	30,92	5,879
		ukupno	203	30,71	5,807
Situacija visoke anksioznosti (ispitna situacija)	4.razred	dječaci	35	31,23	7,495
		devojčice	32	32,50	6,159
		ukupno	67	31,84	6,868
	5.razred	dječaci	32	35,38	7,106
		djevojčice	36	37,58	8,500
		ukupno	68	36,54	7,896
	6.razred	dječaci	30	36,57	6,106
		djevojčice	38	41,08	6,969
		ukupno	68	39,09	6,932
	ukupno	dječaci	97	34,25	7,273
		djevojčice	106	37,30	8,038
		ukupno	203	35,84	7,814

prikupljanju podataka za normiranje Upitnika STAIC dobio male i statistički neznačajne spolne razlike glede situacijske anksioznosti učenika u neutralnoj situaciji na uzorku učenika 4., 5. i 6. razreda (Spielberger, 2000.). Tomljenović i Nikčević-Milković (2005.) također nisu dobili potvrdu spolnih ni dobnih razlika kod učenika 5., 6., 7. i 8. razreda osnovne škole u ispitnoj situaciji. Mišćević (2007.) ukazuje na spolne i dobnе razlike u intenzitetu anksioznosti, pri čemu djevojčice 5., 6., 7. i 8. razreda općenito izvješćuju o većem intenzitetu

anksioznih simptoma od dječaka, a pronađena je i značajna razlika između intenziteta anksioznosti kod djevojčica 5. i 7. razreda. Šepić i Kolić-Vehovec (2000.) razmatrale su spolne razlike u ispitnoj anksioznosti kod učenika 7. i 8. razreda osnovne škole, no one nisu potvrđene. U istraživanju spolnih i dobnih razlika kod učenika 5., 6., 7. i 8. razreda Knezić (2007.) utvrđuje glavni efekt i dobi i spola, pri čemu djevojčice i stariji učenici pokazuju veću anksioznu osjetljivost od dječaka. Vulić-Prtorić (2003.) u istraživanju strahova u djetinjstvu i adolescenciji upitnikom SKAD-62 kod učenika 5., 6., 7. i 8. razreda ukazuje na postojanje spolnih i dobnih razlika u intenzitetu anksioznosti. Dok se rezultati navedenih istraživanja temelje uglavnom na ispitivanju učenika predmetne nastave, odnosno 5., 6., 7. i 8. razreda osnovne škole, sudionike ovoga istraživanja čine i učenici 4. razreda, dakle razredne nastave, čiji nastavni uvjeti odražavaju neke specifičnosti. Naime, učenici razredne nastave većinu nastavnog vremena provode s jednim učiteljem/jednom učiteljicom. Pretpostavka je da je ozračje u učionici stoga prisnije i manje stresno za učenike te da izaziva manji intenzitet anksioznosti. Osim toga, prijelaz u peti razred simbolično označava ulazak u adolescentsku dob, razdoblje povećanih napetosti, stresa i sve većih očekivanja od sebe, koji su povezani s djetetovim kognitivnim razvitkom. Budući da je granica početka adolescencije vrlo *rastezljiva* i više je stvar zajedničkih dogovora nego čvrsta činjenica, kod neke se djece obilježja adolescentskog ponašanja primjećuju već u četvrtom razredu premda se kod većine ipak počinju očitovati u 11. ili 12. godini, odnosno u petom ili šestom razredu. Dakle, prijelaz iz djetinjstva u adolescentsku dob u ovome istraživanju je osnova po kojoj zapravo očekujemo porast intenziteta anksioznosti kod djece u funkciji dobi. U petom razredu djeca se odvajaju od svojega razrednog učitelja/razredne učiteljice s kojim/kojom su proveli četiri godine te se susreću s novim nastavnim sadržajima i više različitih učitelja/učiteljica koje tek trebaju upoznati, a koji se međusobno vrlo razlikuju po svojim očekivanjima i zahtjevima.

Analiza rezultata provedenog istraživanja upućuje na postojanje glavnog efekta dobi (razreda) kod mjerenja intenziteta situacijske anksioznosti u objema nastavnim situacijama (niske i visoke anksioznosti), kao što je očekivano, te glavnog efekta spola za ispitnu situaciju (visoke anksioznosti) (Tablica 3.). Dakle, razvidno je da se intenzitet anksioznosti u uvjetu niske anksioznosti značajno mijenja ($F = 10,700$, $df = 2$, $p < .01$) u funkciji razreda koji učenici pohađaju, pri čemu najviši intenzitet anksioznosti iskazuju učenici šestih razreda, pa tako i značajnu razliku nalazimo između četvrtih i šestih ($M_4 = 29,01$, $M_6 = 33,29$) te petih i šestih razreda ($M_5 = 29,81$, $M_6 = 33,29$) (Tablica 2.: aritmetičke sredine i standardne devijacije rezultata na S-skali i Tablica 5.: Scheffov test utvrđivanja razlika među razredima u intenzitetu anksioznosti na S-skali).

Tablica 3.

MULTIPLA ANALIZA VARIJANCE (MANOVA) ZA TESTIRANJE RAZLIKA
U INTENZITETU SITUACIJSKE ANKSIOZNOSTI UČENIKA NA S-SKALI
S OBZIROM NA SPOL I DOB

Izvor varijabiliteta		Suma kvadrata	Stupnjevi slobode	Prosječni kvadrat	F-omjer	Značajnost
Razred	SNA	648,137	2	324,068	10,700	.000
	SVA	1678,704	2	839,352	16,439	.000
Spol	SNA	2,532	1	2,532	.084	.773
	SVA	357,837	1	357,834	7,008	.009
Razred*spol	SNA	140,525	2	70,262	2,320	.101
	SVA	93,206	2	46,603	.913	.403
Error	SNA	5966,592	197	30,287		
	SVA	10058,551	197	51,059		
Total	SNA	198315,000	203			
	SVA	273124,000	203			

Legenda: SNA — situacija niskog intenziteta anksioznosti; SVA — situacija visokog intenziteta anksioznosti. Značajni efekti podebljano su otisnuti.

Tablica 4.

SCHEFFEOV POST HOC TEST UTVRĐIVANJA RAZLIKE MEĐU RAZREDIMA
U INTENZITETU ANKSIOZNOSTI NA S-SKALI

	(I) razred	(J) razred	Razlika u aritmetičkim sredinama (I-J)	Varijanca pogreške	Značajnost
Situacija niske anksioznosti	4	5	-.7939	.947	.704
	5	6	-4,2792	.947	.000
Situacija visoke anksioznosti	4	6	-3,4853	.943	.001
	4	5	-4,7083	1,230	.001
	5	6	-7,2524	1,230	.000
	5	6	-2,5441	1,225	.119

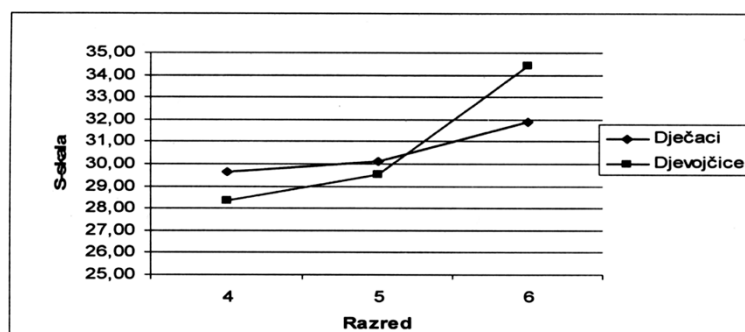
Efekt spola u situaciji niskog intenziteta anksioznosti nije značajan ($F = .084$, $df = 1$, $p > .05$). U situaciji visokog intenziteta anksioznosti utvrđeno je djelovanje obaju glavnih efekata, *efekta dobi* ($F = 16,439$, $df = 2$, $p < .01$) i *efekta spola* ($F = 7,008$, $df = 1$, $p < .01$). Za razliku od situacije niske anksioznosti, koja po intenzitetu anksioznosti učenika razlikuje učenike šestih razreda od četvrtih i petih, situacija visoke anksioznosti razlikuje četvrte od petih i šestih

razreda ($M_4 = 31,23$, $M_5 = 36,54$, $M_6 = 36,57$), pri čemu je razvidan trend rasta anksioznosti što je viši razred iako se peti i šesti razred međusobno značajno ne razlikuju. Spolne razlike u situaciji visoke anksioznosti ukazuju na činjenicu da djevojčice iskazuju značajno veći intenzitet anksioznosti u ispitnoj situaciji od dječaka ($M_{\text{djevojčice}} = 37,30$, $M_{\text{dječaci}} = 34,25$), što ide u prilog dobivenim rezultatima istraživanja koja potvrđuju postojanje spolnih razlika u intenzitetu anksioznosti djece i adolescenata. Činjenica da u situaciji niske anksioznosti nisu opažene spolne razlike među učenicima potvrđuje važnost utjecaja situacijskih okolnosti kod učeničkih samoprocjena anksioznosti. U situacijama procjenjivanja kod djevojčica se javlja veća anksioznost koja je vrlo vjerojatno povezana s njihovom izraženijom potrebom da zadovolje očekivanja roditelja, učitelja i socijalne okoline, a moguće je i da je takva reakcija odraz primjene različitih obrambenih mehanizama dječaka i djevojčica ili vještina suočavanja sa stresom. Zbog kompleksnosti nastavnih sadržaja i razvitka kognitivnih sposobnosti koje omogućuju bolji uvid u ozbiljnost socijalnih posljedica zbog neuspjeha tijekom obrazovanja, potvrđena je naša pretpostavka o povećanju intenziteta anksioznosti kod učenika viših razreda osnovne škole.

Efekt interakcije spola i dobi kod situacijske anksioznosti nije značajan niti u jednom nastavnom uvjetu (Tablica 3.), no u situaciji niske anksioznosti primjećuje se da djevojčice četvrtih razreda iskazuju niži intenzitet anksioznosti od dječaka, koji naglo raste u funkciji dobi te u šestom razredu djevojčice tendiraju da u neutralnim školskim uvjetima (situaciji niske anksioznosti) postanu značajno anksioznije od dječaka (Grafikon 1.). Takav rezultat ide u prilog tvrdnji da su djevojčice već u ranom i srednjem djetinjstvu, a napose u adolescentskoj dobi, usmjerenije na socijalne odnose i efikasnije u samopromatranju u odnosu na dječake, što posljedično kod njih izaziva veću samokritičnost i sukladno tome pojačan intenzitet anksioznih reakcija.

Grafikon 1.

PRIKAZ ODNOSA REZULTATA NA S-SKALI ZA DJEVOJČICE I DJEČAKE
PO RAZREDIMA U SITUACIJI NISKE ANKSIOZNOSTI

Ispitivanje povezanosti situacijske anksioznosti učenika s brojem opravdanih izostanaka i njihovim školskim uspjehom na kraju godine

Istraživanja iz literature općenito govore o negativnoj povezanosti školskog uspjeha i anksioznosti učenika. Negativne automatske misli koje se javljaju kod visokoanksioznih učenika u ispitnoj situaciji interferiraju s naučenim gradivom pa efikasnost učenika opada (Živčić-Bećirević i Rački, 2006.). Međutim, anksioznost je, kao što je u uvodu rečeno, popraćena raznim fiziološkim simptomima poput ubrzanog lupanja srca, drhtanja, znojenja, vrtoglavice, mučnine, glavobolje, omaglice i slično, koji se mogu pojaviti već kod same anticipacije neugodne ispitne situacije, dakle i kod kuće, neposredno prije samog odlaska u školu. Može se reći da je anksioznost kod neke djece prikrivena takozvanim somatiziranim strahom koji se najčešće fiksira u pojedinim organima ili organskim sustavima pa se dijete često žali na tegobe i bolove u truhu, glavobolju, povraća mu se, odbija hranu, znoji se, katkada drhti. Iako ti simptomi često nisu prepoznati kao strah od škole ili ispitne situacije ni od roditelja ni od liječnika, oni najčešće ispune svoju svrhu, a to je izbjegavanje neugodne situacije. Na temelju spomenutih simptoma dijete dobije ispričnicu od liječnika ili roditelja i tako izbjegne situaciju koja mu je krajnje zastrašujuća i neugodna, ali često ostane kod kuće i više dana dok se roditelji ne uvjere da je djetetu zasigurno bolje. Iz takve je pretpostavke izvedeno očekivanje da će učenici s iskazanim višim intenzitetom anksioznosti u situaciji visoke anksioznosti imati veći broj izostanaka iz škole.

Prikaz korelacija intenziteta anksioznosti učenika u situaciji visoke anksioznosti s brojem izostanaka učenika i školskim uspjehom razvidan je u Tablici 5.

Tablica 5.

KORELACIJA INTENZITETA SITUACIJSKE ANKSIOZNOSTI NA S-SKALI S BROJEM OPRAVDANIH IZOSTANAKA I ŠKOLSKIM USPJEHOM

N=203		Opravdani izostanci	Školski uspjeh
S-skala (SRO)	r	.167	-.059
	Značajnost	.017	.402
S-skala (ispitna sit.)	r	.152	.008
	Značajnost	.030	.910

Legenda: r — Pearsonov koeficijent korelacije. Značajne korelacije podebljano su otisnute.

Rezultati provedenog istraživanja ukazuju na postojanje povezanosti broja izostanaka učenika s intenzitetom anksioznosti ($r_1 = .152$, $r_2 = .167$, $p < .05$). Iako statistički značajne, te su korelacije vrlo niske i zapravo ne možemo sa sigurnosti

zaključivati o njihovu postojanju. Matešić (2007.) u svom istraživanju na populaciji učenika srednjih škola nije uspio dokazati povezanost anksioznosti kao jedne od facete neuroticizma i izostanaka s nastave te smatra da je dobiveni nalaz posljedica metodoloških nedostataka istraživanja, što je pretpostavka od koje se polazi i pri analizi rezultata ovoga istraživanja. Povezanost školskog uspjeha s intenzitetom anksioznosti učenika u situaciji visoke anksioznosti nije potvrđena ($r = 0,008$, $p > .05$), što je suprotno našim očekivanjima i rezultatima istraživanja Živčić-Bećirević i Rački (2006.). Čini se da je metodološki problem nastao pri definiranju varijable školskog uspjeha. Naime, konačna ocjena uključuje i *obrazovne* (hrvatski jezik, matematika, povijest, geografija...) i *odgojne* (tehnička kultura, likovna kultura, tjelesna i zdravstvena kultura...) predmete među kojima često nailazimo na velik raspon ocjena. Pritom prosječna vrijednost ne čini dobru mjeru centralne tendencije jer nedostatan razlikuje učenike. Zbog toga je i varijabilitet konačnih ocjena vrlo nizak (raspon = 2—5, $M = 4,55$). Dakle, u ponovljenom bi istraživanju bilo uputno varijablu *školski uspjeh* definirati kao uspjeh učenika iz predmeta obrazovnih sadržaja budući da se ispitna anksioznost u osnovnoj školi javlja ponajviše u okviru tih predmeta. Razvidna je i pojava niske, ali također statistički značajne korelacije između broja opravdanih izostanaka i intenziteta anksioznosti u situaciji niske anksioznosti ($r = .167$, $p < .05$). Iako je ta povezanost gotovo zanemariva, ona ipak stvara pretpostavku da anksiozniji učenici, globalno gledajući, više izostaju s nastave od onih manje anksioznih. Takav nalaz može upućivati na činjenicu da je već i sama nastavna situacija, sâm boravak u školi za neke učenike situacija povišene anksioznosti te kod njih izaziva razne fiziološke smetnje jer *školu* percipiraju kao latentno opasno okruženje u kojemu se osjećaju nesigurno, nezaštićeno, neugodno ili, jednom riječju, loše. Povezanost intenziteta anksioznosti u situaciji niske anksioznosti i školskog uspjeha, sukladno očekivanjima, nije potvrđena. Iz navedenog stoga možemo zaključiti da su naše hipoteze djelomice potvrđene uzmemo li u obzir statističku značajnost korelacija navedenih varijabla iako treba ponovno naglasiti da su te korelacije prilično niske te da zapravo ne govore mnogo o povezanosti mjerenih varijabla.

Pretpostavke o razlozima zbog kojih nismo dobili rezultate u skladu s našim očekivanjima uglavnom se odnose na metodološke nedostatke od kojih su neki spomenuti. Naime, razvidno je da bi broj izostanaka s nastave mogao biti povezan s intenzitetom anksioznosti učenika, no u ovome istraživanju nije uzeta u obzir činjenica da su neki izostanci, a koji vrlo vjerojatno odnose znatan dio varijance, nastali po nekoj drugoj osnovi, a ne zbog "*bolesti*" učenika. Dakle, u ponovljenom istraživanju valjalo bi uzeti u obzir samo izostanke zbog *bolesti*, i to ponajprije zbog bolesti što ih obilježavaju simptomi poput glavobolje, povraćanja ili bolova u trbuhu, ali ne i izostanke zbog nezgoda (lom nogu, ruku,

prometne nesreće...). Usto bi ispitivanje anksioznosti prije *usmenog* ispitivanja vrlo vjerojatno reflektiralo novu konstelaciju rezultata u ispitivanju ispitne anksioznosti na istom uzorku. Treba uzeti u obzir i činjenicu da su dobiveni rezultati pokazatelj anksioznosti učenika na jednom određenom, prigodno odabranom satu te mogu biti posljedica pristupa određenog učitelja i ne moraju se jednako očitovati u različitim ispitnim situacijama. Ipak, ono što se evidentno provlači kroz rezultate provedenog istraživanja jest činjenica da anksioznost učenika u školskom okruženju postoji i da je temelj za donošenje i poduzimanje mjera njezine prevencije i suzbijanja, a radi povećanja zadovoljstva i osobne kompetencije učenika.

Zaključak

Ispitivanje razlika u intenzitetu situacijske anksioznosti učenika u uvjetima visoke i niske anksioznosti ukazuje na općenito viši intenzitet situacijske anksioznosti učenika u situaciji visoke anksioznosti (ispitna situacija). Glavni efekt dobi utvrđen je za obje situacije (situacija niske anksioznosti — $F_{dob} = 10,700$, $df = 2$, $p < .01$; situacija visoke anksioznosti — $F_{dob} = 16,439$, $df = 2$, $p < .01$). Najviši intenzitet anksioznosti iskazuju učenici šestih razreda i oni se značajno razlikuju od četvrtih i petih, dok u situaciji visoke anksioznosti postoji trend rasta anksioznosti u funkciji višega razreda, pri čemu se po intenzitetu razlikuju učenici četvrtih od učenika petih i šestih razreda. Glavni efekt spola utvrđen je samo za situaciju visoke anksioznosti ($F_{spol} = 7,008$, $df = 1$, $p < .01$) u kojoj djevojčice iskazuju veći intenzitet situacijske anksioznosti od dječaka.

Ispitivanje povezanosti situacijske anksioznosti učenika s brojem opravdanih izostanaka upućuje na statistički značajnu, ali vrlo nisku korelaciju između tih varijabla u oba nastavna uvjeta, dok povezanost između varijable situacijske anksioznosti i školskog uspjeha učenika nije utvrđena niti u jednom uvjetu.

Literatura

- Arambašić, L. (1988), Anksioznost u ispitnim situacijama — pregled istraživanja. *Revija za psihologiju*, 18 (1—2), 91—113.
- Davison, G. C. i Neale, J. M. (1999), *Psihologija abnormalnog doživljavanja i ponašanja*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
- Kendall, P. C. (2000), *Child & Adolescent Therapy: Cognitive-Behavioral Procedures*. New York: Guilford Press.
- Knežić, G. (2007), *Ljestvica anksiozne osjetljivosti za djecu: faktorska struktura, spolne i dobne razlike* (diplomski rad). Zagreb: Filozofski fakultet.
- Lacković-Grgin, K. (2000), *Stres u djece i adolescenata*. Jastrebarsko: Naklada Slap.

- Matešić, K. (2007), *Povezanost inteligencije i ličnosti sa školskim postignućem* (diplomski rad). Zagreb: Filozofski fakultet.
- Miščević, M. (2007), *Simptomi anksioznosti i depresivnosti kod osnovnoškolske djece* (diplomski rad). Zagreb: Filozofski fakultet.
- Petz, B. (1997), *Osnovne statističke metode za nematematičare*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
- Spielberger, C. D. (2000), *Priručnik za upitnik anksioznosti kao stanja i osobine ličnosti za djecu STAIC*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
- Šepić, N. i Kolić-Vehovec, S. (2000), *Kognicije, suočavanje i ispitna anksioznost u odnosu na uradak djece u situaciji školskog ispitivanja*. Pribavljeno s interneta 3. srpnja. 2007. s adrese <http://psih.org/?p=36>.
- Tomljenović, Ž. i Nikčević-Milković, A. (2005), Samopoštovanje, anksioznost u ispitnim situacijama i školski uspjeh kod djece osnovnoškolske dobi. *Contemporary psychology*, Vol.8, No.1, 51—61.
- Vasta, R., Haith, M. M. i Miller, S. A. (1997), *Dječja psihologija*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
- Vulić-Prtorić, A. (2002), Strahovi u djetinjstvu i adolescenciji. *Suvremena psihologija* 5 (2), 271—293.
- Živčić-Bećirević, I. i Rački, Ž. (2006), Uloga automatskih misli, navika učenja i ispitne anksioznosti u objašnjenju školskog uspjeha i zadovoljstva učenika. *Društvena istraživanja*, br. 6 (86), 987—1004. Zagreb: Institut za primijenjena društvena istraživanja.

THE LINK BETWEEN SITUATIONAL ANXIETY AND THE NUMBER OF JUSTIFIED ABSENCES AND SCHOOL SUCCESS OF ELEMENTARY SCHOOL PUPILS

Tea Pahić, psychologist
1st Elementary School Varaždin

Summary *The aim of the research was to establish differences in the intensity of situational anxiety in pupils of the fourth, fifth and sixth form according to age and gender, and to establish the link between anxiety and the number of absences and school success. The survey was conducted on a sample of 203 pupils of a Varaždin elementary school. The results of the measurements point to significantly higher anxiety in high anxiety circumstances, and to the major effect of age on both conditions. Fourth form pupils show the least intensity of anxiety, and a trend of growth of anxiety is observed as a function of age. In high anxiety circumstances, girls express a significantly higher intensity of anxiety than boys. A low positive link between the number of*

T. Pahić, Povezanost situacijske anksioznosti... — Napredak, 149 (3), 312—325 (2008)

justified absences and the intensity of situational anxiety was obtained, while the link between situational anxiety and school performance was not confirmed.

Key words: *situational anxiety, examination anxiety, gender differences, age differences, absences, school success.*

